

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՅՈՑ ՋՈՐԻ ՄԱՐԶԻ
ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ**

2018 թվականի

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԼԱՆ

Կազմել է՝ համայնքի ղեկավար Հուսիկ Սահակյան

Հաստատվել է՝ համայնքի ավագանու 2018 թ. մարտի 24-ի թիվ 41 որոշմամբ

Արենի 2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

- 1. ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ 3
- 2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ 4
- 3. ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ 4
  - 3.1 Աշխարհագրական դիրք, կլիմա, պատմական ակնարկ 4
- 4. ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՏԱՊ-Ի ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ 5
- 5. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՓՄՁ ԵՎ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՀԱՏՎԱԾԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ 6
- 6. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐ 8
  - 6.1 Կրթություն 8
  - 6.2 Մշակույթ և սպորտ 9
  - 6.3 Առողջապահություն 10
  - 6.4 Սոցիալական պաշտպանություն 10
- 7. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 11
  - 7.1 Գյուղատնտեսություն 11
  - 7.2 Բնապահպանություն 13
- 8. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ/ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ 14
  - 8.1 Ճանապարհաշինություն 14
  - 8.2 Ջրամատակարարում ու ջրահեռացում 14
- 9. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ, ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ 16
  - 9.1 Տեղական ինքնակառավարում և ապակենտրոնացում 16
  - 9.2 Քաղաքացիական հասարակություն 17
- 10. ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՊԵՐ, ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ ԵՎ ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ 18
  - 10.1 Արտաքին կապեր 18
  - 10.2 Միջազգային կազմակերպություններ 18
  - 10.3 Հիմնադրամներ 18
  - 10.4 Զբոսաշրջություն 19

1. ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

ՀՀԶԾ – Համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագիր

ՏԱՊ – Տարեկան աշխատանքային պլան

ՏԻՄ – Տեղական ինքնակառավարման մարմին

ՓՄՁ – Փոքր և միջին ձեռնարկություններ

ՓՄՁ ԶԱԿ – Փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացման ազգային կենտրոն

ԱԱՊԿ – Առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն

ՀԿ – Հասարակական կազմակերպություն

ԳԱՄԿ – Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոն

ՈՒՎԿ – Ունիվերսալ վարկային կազմակերպություն

ԳՊԼ – Գնիշիկ պահպանվող լանդշաֆտ

ՀԿՏՀ – Համայնքի կառավարման տեղեկատվական համակարգի

WWF-Հայաստան - Բնության համաշխարհային հիմանդրամի

2. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից բարդ և փոխկապակցված աշխարհում շատ տարածված է, որ տեղական իշխանություններն իրենց համայնքի ապագայի համար պետք է ծրագրեն այնպիսի գործընթաց, որը կներգրավի տեղացի ժողովրդին համայնքի կարիքներին երկարաժամկետ լուծումներ տալու համար: Տեղական շահառուների հետ համատեղ համայնքի զարգացման տեսլականը մշակելը իշխանությունների առաջին և ամենակարևոր պարտականություններից մեկն է: Համայնքապետարանները, որպես ժողովրդավար կառույցներ, հաշվետու են իրենց բնակչությանը իրենց որդեգրած զարգացման ռազմավարական պլանի համար: Ուստի, այդ պլանը պետք է լինի առավելագույնս պարզ, հասանելի և իր մեջ պարունակի արդյունքներին հասնելու տեսանելի ուղիներ՝ միաժամանակ, համապատասխանելով տեղի բնակչության կարիքներին և սպասումներին:

Այս ամենին հասնելու համար համայնքապետարանները կազմում են Համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրեր (ՀՀԶԾ): Սակայն հաճախ հեռահար նպատակներին հասնելու ճանապարհին ի հայտ եկած այլ կարիքներն ու անհրաժեշտությունները խոչընդոտ են հանդիսանում համայնքի համար: Որպեսզի նման խոչընդոտները չշեղեն տեղական իշխանություններին իրենց բռնած ուղուց, անհրաժեշտություն է առաջանում մշակելու ավելի կարճաժամկետ զարգացման ծրագրեր, որոնց համար հիմք կձառայի ՀՀԶԾ-ն:

Այս ամենի իրագործման համար էլ համայնքները մշակում են իրենց համար Տարեկան աշխատանքային պլաններ (ՏԱՊ): ՏԱՊ-ը համայնքում առկա ֆինանսական, վարչական, մարդկային և սոցիալական ռեսուրսները կամ կապիտալները կառավարելու գործիք է, այն փաստաթուղթ է, ուր հստակորեն ներկայացվում են սոցիալական, տնտեսական, մարդկային, բնական և այլ ռեսուրսների ներդրման միջոցով համայնքի զարգացմանն ուղղված՝ տվյալ տարվա համար ՏԻՄ-երի ռազմավարությունները, ծրագրերը և միջոցառումները:

3. ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

3.1 Աշխարհագրական դիրք, կլիմա, պատմական ակնարկ

Արենի բազմաբնակավայր համայնքը ներառում է Վայոց ձորի մարզի 9 բնակավայր, որոնք են Աղավնաձորը, Ագարակաձորը, Արենին, Արփին, Գնիշիկը, Ելփինը, Խաչիկը, Չիվան և Ռինդը: Այս 9 բնակավայրերից 4-ը սահմանամերձ են, իսկ Խաչիկ բնակավայրը գտնվում է անմիջապես Հայ-ադրբեջանական շփման գծի վրա և իրականացնում է սահմանապահ ֆունկցիաներ: Արենի համայնքի տարածքը հիմնականում ընկած է արփա գետի հովտի լայնացած մասում և Երևան Մեղրի ավտոմայրուղու երկարությամբ ձգվում է դեպի հյուսիս արևելք: Համայնքի բնակավայրերն աչքի են ընկնում իրենց կայուն զարգացող ենթակառուցվածքներով և վճռական են իրենց միավորվածությամբ բռնած զարգացման ուղին շարունակելու հարցում:

Համայնքի այժմյան տարածքը հնուց ի վեր ծառայել է որպես Շարուրի դաշտավայրից Վայոց ձոր մտնող կիրճը փակող կարևոր ռազմավարական կետ: Այստեղ են գտնվում պատմաճարտարապետական հայտնի կոթողներ, տեսարժան վայրեր և կարևոր զբոսաշրջային կենտրոններ: Արենի վարչական շրջանի տարածքում է գտնվում Հայաստանի ամենայնցելվող զբոսաշրջային վայրերից մեկը՝ Նորավանքի վանական համալիրը (կառ. 1339 թ., ճարտ. Մումիկ), ինչպես նաև Արենիի հայտնի՝ Սբ. Մարիամ Աստվածածին եկեղեցին (կառ. 1321 թ., ճարտ. Մումիկ), այստեղ են գտնվում հայտնի Թռչունների և Մագելի քարանձավները: Թռչունների (Արենի-1) քարանձավում 2010 թ.-ին պեղումների ժամանակ գտնվել է աշխարհի ամենահին կաշվե կոշիկը, կանացի ծղոտե հագուստը և գինու հնձանը: Այս ամենը թվագրվում է շուրջ 6500 տարի մեզնից առաջ: Արենի համայնքում լայն զարգացում է ապրում գինու տուրիզմը, այստեղ գործում է 8 գինու գործարան: Գնիշիկ վարչական շրջանում են գտնվում հայտնի Արջերի և Մոզրովի

քարանձավները: Սրանք հայտնի ստալակտիտային քարանձավներ են: Աղավնաձոր և Ռինդ բնակավայրերի վարչական տարածքում է գտնվում հայտնի պատմական Ուլցյուր գյուղը, որտեղի գերեզմանոցում է հանգչում միջնադարյան հայ հայտնի ճարտարապետ, մանրանկարիչ, ծաղկող Մումիկի աճյունը: Արենի համայնքի հատկապես Արենի և Չիվա բնակավայրերում մեծ թափով է զարգանում տարածաշրջանում զարգացման լուրջ հեռանկարներ ունեցող հյուրատնային բիզնեսը: Արենի բնակավայրում տարեցտարի ավելանում են նաև տնային ռեստորանների թիվը: Համայնքի բոլոր բնակավայրերում ծաղկում է ապրում մշակութային կյանքը, Աղավնաձորում կա կառուցված արվեստի դպրոց, համայնքն ունի 3 մանկապարտեզ, 9 միջնակարգ կրթության ուսումնական հաստատություն, 1 գործարան, որն իրականացնում է սահմանապահ առաքելություն:

Արենին բազմաբնակավայր համայնք է, որտեղ բնակչությանը մատուցվում են բարձրակարգ հանրային ծառայություններ, իսկ բնակիչները ձևավորել են ամուր քաղաքացիական հասարակություն:

4. ԱՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՏԱՊ-Ի ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄԸ

Արենի համայնքի ՏԱՊ-ը կազմված ՀՀԶԾ-ի հիման վրա: Յուրաքանչյուր տարվա ՏԱՊ-ի իրագործմամբ կարելի կլինի հասնել ՀՀԶԾ սահմանած հեռահար և մոտակա նպատակներին: Այն հնրավոր կլինի միայն հետևողական և պարտաճանաչ աշխատանքի շնորհիվ: ՏԱՊ իրագործման համար միայն տեղական բյուջեն բավարար չի լինի, ուստի անհրաժեշտություն կառաջանա տարբեր դրամաշնորհային և ներդրումային ֆինանսավորումներ բերել Արենի համայնք, ողջ ծրագրի իրագործման համար: Սրա համար Արենիի համայնքապետարանն ունի անհրաժեշտ կամք ու վճռականությունը, ինչպես նաև բավարար մասնագիտացում ունեցող աշխատանքային կոլեկտիվ:

ՏԱՊ իրագործման համար 2018 թ.-ին պահանջվող ֆինանսական միջոցները և նրանց ծախսման ուղղությունները գնահատվել են հետևյալ կերպ. պահանջվող ընդհանուր գումարը կազմել է 371171.500 հազար դրամ, ընդ որում, ՏԱՊ-ում հստակեցված չեն ֆինանսավորման աղբյուրները, ուստի համայնքապետարանի աշխատակազմը փորձելու է ֆինանսավորման համար դուրս գալ համայնքային բյուջեի սահմաններից: 2018 թվականի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջեի և ըստ ՀՀԶԾ-ի՝ պահանջվող գումարի տարբերությունը (ձեռքվածքը) կազմել է 0 դրամ: 2018 թվականի Արենի համայնքի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջեն կազմում է 371171.500 հազ. դրամ, այդ թվում՝

- ՀՀ պետական բյուջեի հատկացումներ՝ 218532.800 հազար դրամ
- Համայնքային բյուջե՝ 152638.746 հազար դրամ

2018 թվականի Արենի համայնքի ՏԱՊ-ով պահանջվող ընդհանուր գումարը բաշխվել է հետևյալ կերպ.

Հիմնարկ/Ծախսատեսակ	Տարվա պլան (դրամ)
Արենիի համայնքապետարան աղբահանություն	4.200.000
Արենիի համայնքապետարան այլ մշակութային կազմակերպություն	5.000.000
Արենիի համայնքապետարան ապարատի պահպանում	141.750.000
Արենիի համայնքապետարան արտադպրոցական դաստիարակություն	15.930.000
Արենիի համայնքապետարան գյուղատնտեսություն	500.000
Արենիի համայնքապետարան ընդհանուր բնույթի այլ ծառայություն	1.200.000
Արենիի համայնքապետարան ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություն	49.200.000
Արենիի համայնքապետարան կեղտաջրերի հեռացում	3.800.000
Արենիի համայնքապետարան ճանապարհային տրանսպորտ	4.500.000

Հիմնարկ/Ծախսատեսակ	Տարվա պլան (դրամ)
Արենիի համայնքապետարան մշակույթ	4.000.000
Արենիի համայնքապետարան նախադպրոցական կրթություն	58.077.900
Արենիի համայնքապետարան ոռոգում	11.727.600
Արենիի համայնքապետարան պահուստային ֆոնդ	50.686.000
Արենիի համայնքապետարան ջրամատակարարում	9.400.000
Արենիի համայնքապետարան սոցիալական հատուկ արտոնություններ	7.200.000
Արենիի համայնքապետարան փողոցային լուսավորություն	4.000.000
ԸՆԴԱՄԵՆԸ`	371.171.500

Հարկ է նշել, որ Արենիի համայնքը՝ ունենալով հարմար աշխարհագրական դիրք, գրավիչ է թե տեղական գործարար կազմակերպությունների, թե օտարերյա ներդրողների համար: Այդ իսկ պատճառով 2018 թ.-ին բացի բյուջետային միջոցներով նախատեսված ծախսերը, նախատեսվում են նաև այլ ներդրումներ, այդ թվում՝

- Մասնավոր հատվածի ներդրումներ
- Ֆինանսավորման այլ աղբյուրներ
- Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ

Քանի որ դեռևս հստակեցված չեն ներդրումների չափերը, այդ իսկ պատճառով դրանք չեն նշվում և ներառված չեն տարեկան բյուջեի ծախսային մասում:

5. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՀԱՏՎԱԾԻ ԵՎ ՓՄՁ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄ

Արդյունաբերության, Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության (ՓՄՁ), ինչպես նաև մասնավոր հատվածի զարգացումը համայնքում աղքատության կրճատման և տնտեսական զարգացման ամենակարևոր ուղղություններից մեկն է: Այս կապակցությամբ ՏԱՊ-ով առաջարկվում է բիզնես պլանավորման և կառավարման տարածաշրջանային հատուկ մոտեցումների կիրառման միջոցով համայնքում բարձրացնել գործարար ակտիվությունը՝ ներգրավելով այդ գործընթացներում տեղական և տարածաշրջանային գործարար համայնքի ներկայացուցիչներին:

Մասնավոր հատվածի զարգացման հիմնախնդիրների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ համայնքի տնտեսության հետագա զարգացման համար կարևոր է, համայնքի համագործակցությունը փոքր և միջին ձեռնարկություններին աջակցող տեղական և միջազգային կազմակերպությունների հետ: Այս տեսանկյունից հարկ է նշել, որ Արենիի համայնքը մշտապես սերտորեն համագործակցել է Փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացման ազգային կենտրոնի (ՓՄՁ ՋԱԿ) հետ: Հարկ է նշել, որ այս ոլորտում հսկայական անելիքներ կան, քանի որ վերջին շրջանում Արենիի համայնքի հատկապես Արենի և Չիվա բնակավայրերում լուրջ վերելք է ապրում ընտանեկան բիզնեսը (տնային ռեստորաններ, հյուրատներ): Ընտանեկան նմանատիպ բիզնեսներին զուգահեռ նաև մեծ աշխուժություն է նկատվում նաև տնայնագործական գինեգործության շրջանում: Հաշվի առնելով վերոնշյալ հանգամանքները՝ Արենիի համայնքապետարանը նախատեսում է.

- ՓՄՁ աջակցման և մասնավոր հատվածի զարգացման տարածաշրջանային ծրագրերի մշակում
- Գերակա ոլորտներում մասնավոր հատվածի զարգացման համայնքային հայեցակարգային դրույթների իրականացում

- ՀՀ ՓՄՁ ԶԱԿ-ի Վայոց ձորի մասնաճյուղի հետ սերտ ու համապարփակ աշխատանքի կազմակերպում:

Հայտնի է, որ համայնքի գրեթե բոլոր բնակավայրերի համար գերակա ոլորտներ են տուրիզմը, գյուղմթերքների վերամշակումը և իրացումը: Եվ այս տեսանկյունից կարևոր է ներդրումների առկայությունը, իսկ որպեսզի ներդրումներն արդարացված լինեն և նվազի նրանց ռիսկայնությունը, անհրաժեշտ է հստակեցնել այդ ապրանքների և ծառայությունների պահանջարկի ծավալները և իրացման շուկաները: Այստեղ որոշիչ է համայնքապետարանի, ինչպես նաև ՓՄՁ ԶԱԿ-ի դերը, ընդ որում՝ ինչպես տարածքաշրջանային ծրագրերի մշակման, այնպես էլ տարեկան աշխատանքային պլանների շրջանակներում մասնավոր ներդրողներին խրախուսելու առումով:

• **ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ**

Այս ոլորտը ևս անչափ կարևոր է համայնքի զարգացման համար: **2018 թ.-ի հունվար ամսվա դրությամբ համայնքի տարածքում գործում է ոլորտը ներկայացնող 4 ընկերություն, որոնք գտնվում են Արենի, Գնիշիկ և Խաչիկ** բնակավայրերում, և զբաղվում են հանքարդյունաբերությամբ, մասնավորապես վերամշակում են դեկորատիվ տրավերտին, քվարցիտ և տուֆաավազաքարեր: Համայնքի տարածքում գործունեություն են իրականացնում նաև վերամշակող արդյունաբերությամբ զբաղվող մի շարք ընկերություններ: Արժե նշել հատկապես **գինու գործարանների** առկայությունը: Հայաստանի համար ազգային համարվող այս ոլորտի **7 ներկայացուցիչ կա Արենի համայնքում**, որոնք արտադրում են աշխարհահռչակ Արենի տեսակի գինին: Կաթի վերամշակող 1 ընկերություն է գործում Ելփին բնակավայրում: Այստեղ գործում է նաև <<**Արենի**>> **ՀԷԿ-ը**, որն էլեկտրաէներգիա արտադրող միակ ընկերությունն է համայնքում: Կան նաև այլ ընկերություններ, որոնք զբաղվում են սառնարանային տնտեսությամբ, չրերի արտադրությամբ: Արենի համայնքի տարածքում գործում են նաև բազմաթիվ խանութներ, **4 ռեստորան, մեկ հանգստի հովիտ**, ինչպես նաև մի շարք սրճարաններ:

Այս ոլորտում անելիքներ կան այն առումով, որ հարկ է ստեղծել հավասար մրցակցային պայմաններ, որպեսզի ոլորտով զբաղվող ընկերությունների թիվն ավելի մեծ աճ գրանցի: Արդեն իսկ կան ոլորտի զարգացման մշակված հեռանկարներ և տեսլական:

Ներդրումների մասով կարելի է նշել մի շարք նախագծեր, որոնք տեղ են գտել Արենիի ՀՀԶԾ-ում: Խաչիկ սահմանապահ բնակավայրում նախատեսվում է կառուցել տեքստիլ արդյունաբերություն, որը լրացուցիչ աշխատատեղեր կապահովի համայնքի բնակիչների համար: Բանակցություններ են ընթանում նաև բնակավայրի տարածքում գինու և շամպայնի գործարան հիմնելու նախագծի շուրջ: Արենի բանակավայրում էլ, ըստ պայմանավորվածությունների, շուտով <<Թուֆենկյան հոսփիթալիթի>> ՍՊԸ-ն կսկսի նոր գինու գործարանի, գինու սպայի և հյուրանոցի շինարարական աշխատանքները՝ ապահովելով ավելի քան 80 աշխատատեղ համայնքի բնակիչների համար: Ինչպես պարզորոշ նկարագրված է, Արենի համայնքի ՏԱՊ-ում տեղ են գտած բազմաթիվ ծրագրեր, որոնք իրականացվելու են արտաբյուջետային ֆինանսավորմամբ: Չնայած համաշխարհային տնտեսությունում տագնապալի որոշակի սպասումների, 2018 թ.-ի համար համայնքի արդյունաբերության գերակա ճյուղերում մասնավոր ընկերությունների, ներդրողների և ֆինանսական կառույցների կողմից ՀՀԶԾ-ով պլանավորվել է ընդամենը 5.580 մլն դրամի ներդրում, այդ թվում ըստ ոլորտների՝

- Մշակող արդյունաբերություն **5410.00 մլն ՀՀ դրամ**
- Թեթև արդյունաբերություն **170 մլն ՀՀ դրամ**

Որից՝ ըստ ներդրողների՝

- «Թուֆենկյան հոսփիթալիթի» ՍՊ ընկերության միջոցներով 5000.00 մլն ՀՀ դրամ:
- «Քյոռ» ՍՊ ընկերության միջոցներով 170 մլն ՀՀ դրամ
- «Գյուղամեջ» ՍՊ ընկերության միջոցներով 240 մլն ՀՀ դրամ:

- Խաչիկ բնակավայրում տեքստիլ արդյունաբերության համար՝ շուրջ 170 մլն ՀՀ դրամ:

Համայնքի արդյունաբերության և մասնավոր հատվածում պլանավորված ներդրումների գերակշիռ մասը մշակող արդյունաբերության ոլորտում է:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ներկայացված թվերն ունեն աճելու միտում, քանի որ շատ ներդրող ընկերությունների հետ բանակցությունները դեռևս ընթացիկ փուլում են գտնվում և չկան ներդրումների հստակ չափեր:

6. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐ

6.1 Կրթություն

2018 թվականին Արենի համայնքի կրթության որակի բարձրացումը համայնքի ղեկավար կազմը դիտում է որպես ոլորտի զարգացման գերակա նպատակ: Այն ամբողջովին արտացոլում է 2016-2025 թթ. «Կրթության զարգացման պետական ծրագրի» հիմնական պահանջները: Կշարունակվեն աշխատանքները դպրոցի խնայողությունների նպատակային օգտագործման ուղղությամբ:

Ուշադրություն է դարձվելու ուսումնական հաստատությունների գործունեության արդյունավետության և կառավարման մեխանիզմների կատարելագործմանը, հաշվետվողականության համակարգի և գործունեության թափանցիկության բարելավմանը: 2018 թ.-ին կարևոր ուղղություններից կհամարվի նախադպրոցական կրթության նկատմամբ աջակցության և վերահսկողության իրականացումը: Կշարունակվի հատուկ կրթական և առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ինտեգրման գործընթացը /ներառական կրթություն/: Ուշադրության կենտրոնում կմնան պարտադիր ուսուցումից տարբեր պատճառներով դուրս մնացած երեխաներին հանրակրթական համակարգ վերադարձնելու խնդիրները: 2018թ. ՏԱՊ-ով կշարունակվեն դպրոցների վերանորոգման, տեխնիկական վերազննման և գույքի թարմացման միջոցառումները, ուսուցիչների ատեստավորման, մասնագիտական կարողությունների բարձրացման, դպրոցների կառավարման մեխանիզմների ուժեղացման, նախադպրոցական և մասնագիտական կրթության զարգացման գործընթացները:

ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Արենի բնակավայրի ՀՀԶԾ-ով և 2018 թ.-ին կրթության ոլորտի համար Արենիի համայնքապետարանի պատվիրատվությամբ նախատեսվել է 5,6 մլն ՀՀ դրամի ներդրում այդ թվում՝

- 2400.00 հազ. ՀՀ դրամ Արենիի միջնակարգ դպրոցում սանհանգույցի կառուցման համար,
- 3000.00 հազ. ՀՀ դրամ Ռինդի միջն. դպրոցի տանիքի վերանորոգման համար,
- 200 հազար ՀՀ դրամ Չիվայի միջն. դպրոցում ճաշարանի կառուցման համար:

Աղավնաձոր և Արփի բնակավայրերում նախատեսվում է մանկապարտեզներին կից հիմնել նախակրթարաններ՝ մանկապարտեզային տարիքում գտնվող և մանկապարտեզ հաճախելու հնարավորություն չունեցող երեխաներին կրթական գործընթացում ներգրավելու համար: Համայնքապետարանն արդեն դիմել է «Կրթության բարելավում» ծրագրին ընդհանուր 16 մլն ՀՀ դրամի ներդրման համար, այդ թվում՝

- 8000.00 հազ. ՀՀ դրամ Արփիի մանկապարտեզին կից նախակրթարան հիմնելու համար
- 8000.00 հազ. ՀՀ դրամ Աղավնաձորի մանկապարտեզին կից նախակրթարան հիմնելու համար

Համայնքի տարածքում գործող կրթական հաստատություններից Արենիի միջնակարգ դպրոցի շենքը 3-րդ կարգի վթարային է և անհրաժեշտություն կա այն հիմնանորոգելու կամ բոլորովին նոր շենք կառուցելու: Նոր շենքի համար նախկին Արենիի համայնքապետարանի կողմից կատարվել է հողահատկացում: Արենի բնակավայրում առկա է նաև մանկապարտեզի խնդիր, քանի որ բնակավայրի մանկապարտեզն ավիրվել է Արցախյան պատերազմի տարիներին և նորը դեռևս չի կառուցվել: Մանկապարտեզի համար կատարվել է հողահատկացում, անց է կացվել էլեկտրականություն, համայնքի կողմից ներդրվել է ծրագրի համար 7 մլն ՀՀ դրամ, իսկ ամբողջ ծրագրի նախահաշվային արժեքը կազմում է 120 մլն ՀՀ դրամ:

Համայնքի տարածքում գործում է 4 մանկապարտեզ՝ Ռինդի, Արփիի, Աղավնաձորի և Ագարակաձորի: ՀՀ պետական բյուջեից նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների միջոցով 2018 թվականին նախատեսվում է 5490,00 հազ. ՀՀ դրամի ներդրում Արփի բնակավայրի մանկապարտեզի հիմնանորոգման համար:

Աղյուսակ 1. Արենիի ՀՀԶԾ-ով 2018 թ.-ի համար կարիքների գնահատման և 2018թ.-ի ՏԱՊ-ում ընդգրկված ներդրումային ծրագրերի համադրումը կրթության ոլորտներում

Ոլորտը / ֆինանսավորման աղբյուրը	2018 թ.-ի կարիքների գնահատման արժեքը ըստ ՀՀԶԾ-ի	2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՏԱՊ-ի և ՀՀԶԾ-ի տարբերությունը (ճեղքվածք)
Կրթություն, այդ թվում նախակրթարաններ և արտադպրոցական հաստատություններ	35325000	35325000	0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝ Սեփական միջոցներ	21490000	21490000	0
Վարկային միջոցներ			0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ			0
Համայնքային բյուջե	13835000	13835000	0
Մասնավոր ներդրողներ			0
Այլ աղբյուրներ			0

6.2 Մշակույթ և սպորտ

Արենի համայնքի ՀՀԶԾ-ով 2018 թ.-ին մշակույթի և սպորտի ոլորտների համար պլանավորվել է կատարել **7500,00** հազ. դրամ ծավալով աշխատանքներ, այդ թվում՝ **6500,00** հազ. դրամը՝ պետբյուջեով:

- Աղավնաձորի արվեստի դպրոց՝ **500,00** հազ. դրամ
- Զիվայի կուլտուրայի տուն՝ **1000,00** հազար ՀՀ դրամ
- Ելփինի կուլտուրայի տուն՝ **1500,00** հազար ՀՀ դրամ
- Ագարակաձորի հանդիսությունների սրահ՝ **2500,00 հազար ՀՀ դրամ**
- Սպորտային համայնքային միջոցառումներ (Ֆուտզալ, բասկետբոլ, ֆուտբոլ, շախմատ և այլն) շուրջ **1000,00** հազար ՀՀ դրամ
- Արենի համայնքի մշակութային միջոցառումների կազմակերպման համար անհրաժեշտ տեխնիկայի ձեռքբերում՝ **800,00** հազար ՀՀ դրամ (ԳՊԼ):

Աղյուսակ 2. Արենիի ՀՀԶԾ-ով 2018 թ.-ի համար կարիքների գնահատման և 2018թ.-ի ՏԱՊ-ում ընդգրկված ներդրումային ծրագրերի համադրումը մշակույթի և սպորտի ոլորտներում

Ոլորտը / ֆինանսավորման աղբյուրը	2018 թ.-ի կարիքների գնահատման արժեքը ըստ ՀՀԶԾ-ի	2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՏԱՊ-ի և ՀՀԶԾ-ի տարբերությունը (ճեղքվածք)
Մշակույթ և սպորտ	7300000	7300000	0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝			0
Սեփական միջոցներ			0
Վարկային միջոցներ			0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ	800000	800000	0
Համայնքային բյուջե	6500000	6500000	0
Մասնավոր ներդրողներ			0
Այլ աղբյուրներ			0

6.3 Առողջապահություն

Հաշվի առնելով համայնքում առողջապահության ոլորտի ներկա վիճակը, առողջապահական ծառայությունների մատչելիության ու որակի բարձրացումը համայնքում սահմանվել է որպես ՀՀԶԾ-ի ոլորտային գերակա նպատակ:

- Տեղային և մարզային մակարդակներում կառավարման, մոնիտորինգի և վերահսկողության բարելավում
- Ազգաբնակչությանը ցուցաբերվող բուժօգնության որակի և մատչելիության շարունակական բարձրացում
- Երեխաներին և դեռահասներին ցուցաբերվող բուժօգնության որակի և մատչելիության շարունակական բարձրացում,

Այսօր Արենի համայնքի միայն Գնիշիկ բնակավայրում չկա բուժկետ, մնացած բնակավայրերն ապահովված են բուժկետով: Գործում է 2 Առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն (ԱԱՊԿ): Արենիի ԱԱՊԿ-ն սպասարկում է Արենի, Խաչիկ, Չիվա Ռինդ և Ելփին բնակավայրերը, իսկ Աղավնաձորի ԱԱՊԿ-ն՝ Աղավնաձոր և Արփի բնակավայրերը: Ազարակաձորի բուժկետը սպասարկվում է մարզկենտրոն Եղեգնաձորից, իսկ Գնիշիկ բնակավայրն ընդհանրապես ապահովված չէ բժշկական ծառայություններով:

6.4 Սոցիալական պաշտպանություն

2018 թ.-ի հունվարից, համայնքների խոշորացման հետևանքով, Վայոց ձորի մարզի Եղեգնաձոր, Արենի, Գլաձոր, Ջերմուկ և Եղեգիս համայնքներում արդեն իսկ կան սոցիալական աշխատողներ: Սա լուրջ առաջընթաց է ոլորտային տեսանկյունից: Արենի համայնքի բնակչությունը կազմում է 11784: Աղքատության շեմից ցածր գտնվող ընտանիքների թվի տեսակարար կշիռը համայնքի ընտանիքների ընդհանուր թվի մեջ կազմում է շուրջ 15 %:

Ծրագրվում է 2018 թ.-ի ընթացքում ոլորտային նպատակների իրականացման համար սոցիալապես անապահով խավի կենսամակարդակի բարձրացմանն ուղղված վճարներ տրամադրել: 2018 թվականի համար նախատեսվում է ոլորտի համար հատկացնել համայնքային բյուջեից շուրջ 7200.00 հազ. ՀՀ դրամ Սոցիալական աշխատողի միջոցով վեր է հանվել ընտանիքի կամ անհատի կարիքավորության աստիճանը և գնահատված արժեքով փոխհատուցվում է առաջացած կարիքները:

Շատ կարևոր է բնակչությանը մատուցվող սոցիալական ծառայությունները մատչելի և որակյալ դարձնելը, քանի որ այն նոր ծառայություն է և բնակչության վստահությունը ծրագրի անաչառ և բոլորի

համար հավասար լինելու հանդեպ մեծ ձեռքբերում կլինի: Ծրագրերի կենսագործմանը կուղղորդվեն Արենի համայնքում սոցիալական ծառայություններ մատուցող կառույցի ողջ ներուժը:

ՏԱՊ-ում տեղ գտած գործողությունների պլանը հետևյալն է.

- Բնակավայրերում սոցիալական պլանների կազմում և իրականացում:
- Արենի համայնքի բնակավայրերի մշակութային և սպորտային կենտրոններում թեքահարթակների կառուցում: / Նախատեսվում է իրականացնել արտաբյուջետային միջոցներով:
- Զոհված կամ հաշմանդամ դարձած զինծառայողների ընտանիքներին ֆինանսական աջակցություն: / Ծրագիրը նախատեսվում է իրականացնել մայիսյան հաղթանակներին նվիրված միջոցառումների շրջանակներում համայնքային բյուջեի միջոցներով:

Ծրագրային աշխատանքների իրականացման համար ցանկալի է, որ բացի պետական և համայնքային բյուջեների միջոցներից լինեն նաև որոշակի ներդրումներ միջազգային, դոնոր և մասնավոր կազմակերպությունների կողմից, որոնք կնպաստակառուղիվեն ՏԱՊ 2018-ով կամ ՀՀԶԾ-ով ոլորտում նախատեսված աշխատանքների իրականացմանը: 2018թ. սոցիալական ծառայությունների մատչելիությունն ու որակը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է ընդլայնել սոցիալապես խոցելի խմբերին ուղղված աջակցության ծրագրերը, մասնավորապես բարելավել կարիքավոր ընտանիքների, անօգնական տարեցների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց և գործազուրկների պաշտպանվածությունը: Բազմամյա ծրագրերի իրականացման համար նախատեսվում են իրականացնել ընդգրկուն աշխատանքներ, որոնցում կարևորվում է նաև սոցիալական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների շարունակական աջակցության ցուցաբերումը: Պետությունը ուղղորդված և կանոնակարգված աշխատանքներ է իրականացնում ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների համակարգի կայացման ուղղությամբ, որոնք նաև ՀՀԶԾ-ում ընդգրկված ծրագրային աշխատանքներից են: Ներկայում Արենի համայնքի կենտրոն հանդիսացող համանուն բնակավայրի միջնակարգ դպրոցում ներդրված է ներառական կրթական համակարգ: Արենիի համայնքապետարանը պետք է հետևողական գործունեություն ծավալի այս ուղղությամբ, որպեսզի համայնքի մնացած բնակավայրերում էլ աստիճանաբար ներդրվի ներառական կրթության համակարգը: Սոցիալական ծառայության մատուցման նախապայման է բնագավառում ընդգրկված աշխատող(ներ)ի մասնագիտական հմտության շարունակական կատարելագործումը:

Միաժամանակ, հարկ է նշել նաև բնակչության զբաղվածության մակարդակի բարձրացման անհրաժեշտության մասին: 2018 թ.-ին, ինչպես միշտ, զբաղվածության արդյունավետությունը բարձրացնելու, գործազուրկների և աշխատանք փնտրողների համար աշխատանքի հնարավորությունները մեծացնելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը կշարունակի իր նպատակամետ քաղաքականությունը: Սակայն այս ուղղությամբ հսկայական անելիքներ կան նաև տեղերում: Համայնքապետարանն ու ոլորտի համար պատասխանատու աշխատանքային խումբը ջանք չեն խնայի, ոլորտային հարցերին առավելագույնս լուծում տալու համար: Կարևոր է նշել հանգամանքը, որ միայն ներքին ֆինանսական միջոցներով բոլոր ծրագրային նախագծերին լուծում տալն անհնարին կլինի, ուստի հարկավոր է նպատակառուղիվել դեպի արտաբյուջետային միջոցները (դոնոր կազմակերպություններ, դրամաշնորհներ և այլն):

7. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

7.1 Գյուղատնտեսություն

Տարածաշրջանի տնտեսության մեջ գյուղատնտեսության ոլորտն ավանդաբար նշանակալից տեղ է զբաղեցրել: Սակայն ներկա շրջանում գյուղատնտեսական արտադրողականության բարձրացումը ՀՀԶԾ-ի այս ոլորտի ամենակարևոր նպատակներից է: Այս նպատակն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ գյուղատնտեսական հեռանկարների վերաբերյալ հստակ պատկերացումներ, հստակ սահմանված

ուղորտային գերակայություններ, լավ հիմնավորված ռազմավարություն, ինչպես նաև համատեղ գործողություններ տարածքային կառավարման մարմինների, գյուղատնտեսական ասոցիացիաների, համայնքների և ֆերմերների կողմից, ինչպես նաև ֆինանսական միջոցների առկայություն: Արենի համայնքի ՀՀԶԾ-ում գյուղատնտեսության ոլորտի առաջնային թիրախներից են.

1. Սերմնաբուծական տնտեսությունների հիմնումը հացահատիկային, միամյա ու բազմամյա խոտաբույսերի սերմաբուծության համար
2. Բանջարեղենի և պտղի պահպանման սառնարանային տնտեսությունների հիմնումը
3. Բանջարեղենի և պտղի վերամշակման արտադրամասերի հիմնումը
4. Կաթի սառեցման և վերամշակման արտադրամասերի հիմնումը
5. Մշակությունից դուրս մնացած վարելահողերի աստիճանաբար շրջանառության մեջ ներգրավումը
6. Հակակարկտային կայանքների ավելացումը
7. Գյուղատնտեսական տեխնիկայի ձեռքբերումը
8. Բազմամյա տնկարկների ավելացումը
9. Ինտենսիվ այգիների հիմնումը
10. Կաթիլային ոռոգմամբ այգիների ավելացումը
11. Տարածաշրջանի համար թիրախային հանդիսացող խաղողագործության զարգացումը:

Ոլորտի զարգացման համար, իհարկե, բոլոր 11 կետերն էլ անչափ կարևոր են, սակայն անհնարին է ամբողջն իրականացնել միայն մի տարվա ընթացքում: Այդ իսկ պատճառով ՏԱՊ-2018-ով նախատեսվում է միջոցներ ձեռնարկել սառնարանային տնտեսությունների ավելացման ուղղությամբ, քանի որ արդեն իսկ սառնարանային տնտեսություններ կան հիմնված Ռինդ և Չիվա բնակավայրերում: Հակակարկտային կայանքներ կան տեղադրված Արենի և Աղավնաձոր գյուղերում, գյուղատնտեսական տեխնիկայի ձեռքբերման համար արդեն իսկ կան պայմանավորվածություններ ներդրում անելու պատրաստ կազմակերպության հետ:

Ոռոգման ցանցի կարգավորումը շարունակում է մնալ Արենի համայնքում կարևոր հիմնախնդիրներից մեկը: 2018 թ.-ի տարեկան բյուջեով նախատեսված է Արենի բնակավայրում իրականացնել դրենաժ և 3-4 մայր առունների մաքրման և նորոգման աշխատանքներ: Ոռոգման ջրագծերի նորոգման կամ կառուցման համար 2018 թ.-ի տարեկան բյուջեով նախատեսված են աշխատանքներ համայնքի բոլոր բնակավայրերում ընդհանուր 19.900,00 հազ ՀՀ դրամ բյուջեով: Հատկանշական է, որ ողջ գումարը հատկացվելու է համայնքային բյուջեից:

Աղյուսակ 3. Արենի համայնքի ՀՀԶԾ-ով 2018թ.-ի համար կարիքների գնահատման և 2018թ.-ի ՏԱՊ-ում ընդգրկված ներդրումային ծրագրերի համադրումը գյուղատնտեսության ոլորտում

Ոլորտը / ֆինանսավորման աղբյուրը	2018 թ.-ի կարիքների գնահատման արժեքը ըստ ՀՀԶԾ-ի	2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՏԱՊ-ի և ՀՀԶԾ-ի տարբերությունը (ճեղքվածք)
Գյուղատնտեսություն, այդ թվում			0
Ոռոգման ջրագծեր	19900000	19900000	0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝			0
Սեփական միջոցներ			0
Վարկային միջոցներ			0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ			0
Համայնքային բյուջե	19900000	19900000	0
Մասնավոր ներդրողներ			0
Այլ աղբյուրներ			0

Անասնաբուծություն

Պետական ֆինանսավորմամբ 2018 թ. տարբեր հիվանդությունների դեմ պատվաստում կատանան 4364 գլուխ խոշոր եղջերավոր կենդանիներ, 1620 գլուխ մանր եղջերավոր կենդանիներ, 385 գլուխ խոզեր, 20890 թև թռչուններ:

Շարունակվելու է Հայ-Շվեյցարական համատեղ «Անասնաբուծության զարգացում Հայաստանի հարավում» ծրագիրը, որի շրջանակներում Արենիի համայնքապետարանը Ելփին բնակավայրի «Երփին» գյուղատնտեսական կոոպերատիվի հետ համատեղ համագործակցում է «Ռեզիլիանտ» կազմակերպությանը: ՀԿ հետ:

Նույն ծրագրի շրջանակներում 2018 թ.-ին կսկսվեն նաև Ելփին, Արենի, Խաչիկ, Չիվա, Գնիշիկ, Արփի, Ագարակաձոր և Աղավնաձոր բնակավայրերում ջրախմոցների, փարախների և հովվատների կառուցման աշխատանքները: Համայնքների անասնաբույժների մոտիվացման համար սահմանվել է նախկինից շուրջ կրկնակի բարձր աշխատավարձ, ինչպես նաև անասնաբուժասպասարկումը բնակիչների համար կիրականացվի բացարձակ անվճար: Գյուղատնտեսության բոլոր ճյուղերի զարգացման նպատակով Արենի համայնքը կշարունակի սերտ համագործակցությունը Գյուղատնտեսության աջակցության մարզային կենտրոնի (ԳԱՄԿ), ինչպես նաև ցածր տոկոսներով գյուղատնտեսական վարկավորում իրականացնող Ունիվերսալ վարկային կազմակերպությունների (ՈՒՎԿ) մասնագետների և համայնքների անասնաբույժների հետ կանցկացվեն սեմինար խորհրդակցություններ:

7.2 Բնապահպանություն

Չնայած, որ Արենի համայնքում չկան որպես այդպիսիք գրանցված բնապահպանական կազմակերպություններ, Արենիի համայնքապետարանը 2018 թ.-ի հունվարից ունի սանիտարական մաքրության և էկոհամակարգի պահպանման պատասխանատու: Մաքուր Հայաստան ծրագրի շրջանակներում պարբերաբար այցելություններ են կազմակերպվում համայնքի բնակավայրեր, ուսումնասիրվում են աղբակույտերը, բնապահպանական տեսանկյունից վտանգ ներկայացնող երևույթները և մշակվում են խնդիրներից խուսափելու կամ դրանք լուծելու տարբերակներ: Նախատեսվում է նաև 2018 թ.-ին իրականացնել «Մաքուր Արենի» ծրագիրը, ըստ որի տարվա վերջում մրցանակ է տրվելու լավագույն բնակավայրին՝ ըստ աղբավայրերի և փողոցների մաքրության և այլ լավ ցուցանիշների:

Համայնքի բնապահպանական իրավիճակը բարելավելու նպատակով 2018թ.-ին նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ աշխատանքները.

- Արփա գետի հունի ամբողջական մաքրում
- Ելփին գետի հունի ամբողջական մաքրում
- Պարբերական մաքրման աշխատանքներ Նորավանքի կիրճում
- Արենի համայնքի տարածքում մասնավոր հանգստի գոտիների վրա խիստ վերահսկողական մեխանիզմների ներդրում, որպեսզի տեղադրվեն աղբամաններ ու հոգ տարվի շրջակա միջավայրի մաքրության պահպանման համար
- Բոլոր բնակավայրերի գոնե կենտրոնական փողոցներում աղբամանների տեղադրում
- Աղբահանության ավելի ինտենսիվ կազմակերպում բոլոր բնակավայրերում
- Աղբավայրերի բարեկարգում, կամ նոր աղբավայրերի ստեղծում
- Իրականացնել ծառատունկ և նմանատիպ այլ միջոցառումներ
- Շարունակել համագործակցությունը WWF Հայաստան և Գնիշիկ պահպանվող լանդշաֆտ (ԳՊԼ) կազմակերպությունների հետ, որով պայմաններ են ստեղծվում Արենի համայնքի տարածքի կենդանական և բուսական աշխարհի պահպանման և բազմացման համար:

Ընդհանուր առմամբ 2018 թվականի ՏԱՊ-ով և ՀՀԶԾ-ով նախատեսվում է ոլորտում իրականացնել շուրջ 19498.00 հազար ՀՀ դրամի ներդրում, որից 15818.00 Հազար ՀՀ դրամը՝ համայնքային բյուջեով և 3679.20

հազար ՀՀ դրամը՝ ՀՀ պետական բյուջեից նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների միջոցով որպես Աղավնաձոր բնակավայրում կոյուղագծի հիմնանորոգման համար 60%-ի չափով համաֆինանսավորում:

Աղյուսակ 4. Արենիի ՀՀԶԾ-ով 2018 թ.-ի համար կարիքների գնահատման և 2018թ. ՏԱՊ-ում ընդգրկված ներդրումային ծրագրերի համադրումը բնապահպանության ոլորտում:

Ոլորտը / ֆինանսավորման աղբյուրը	2018 թ.-ի կարիքների գնահատման արժեքը ըստ ՀՀԶԾ-ի	2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՏԱՊ-ի և ՀՀԶԾ-ի տարբերությունը (ճեղքվածք)
Բնապահպանություն, այդ թվում			0
Աղբահանություն	6500000	6500000	0
Կոյուղաջրեր	12998000	12998000	0
Այլ աղբյուրներ			0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	3679200	3679200	0
Մեփական միջոցներ			0
Վարկային միջոցներ			0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ			0
Համայնքային բյուջե	15818000	15818000	0
Մասնավոր ներդրողներ			0
Այլ աղբյուրներ			0

8. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ/ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ

8.1 Ճանապարհաշինություն

Արենի համայնքում ընդգրկված է 9 գյուղական բնակավայր՝ ներառյալ համայնքի կենտրոն հանդիսացող Արենի գյուղը: Բնակավայրերում առկա չեն պետական կամ համայնքային սեփականության բազմաբնակարան շենքեր: Բնակարանային ֆոնդը ամբողջությամբ կազմում են սեփական տները: Արենիի 2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսվում է ներդրումներ կատարել Արենի համայնքի հին թաղամասում՝ կատարելով դրենաժ այդտեղի սեփական տների տերերի համար ի հայտ եկած բազմաթիվ խնդիրների լուծման համար: Չնայած, որ դրենաժը կարելի է համարել նաև բնապահպանական խնդիր, այնուամենայնիվ, այս տարածքում այն գերազանցապես կատարվելու է տների խնդիրները կարգավորելու համար: Դրենաժի համար նախատեսված է 2018 թ.-ի տարեկան բյուջեից ծախսել 1000,00 հազ. ՀՀ դրամ:

Արենի համայնքի ավտոմոբիլային և հանդամիջյան ճանապարհների ցանցը կազմում են միջպետական նշանակության ճանապարհները, հանրապետական նշանակության ճանապարհները, համայնքային նշանակության ճանապարհները, այդ թվում՝ հանդամիջյան և գյուղամիջյան ճանապարհներ: Համայնքում կան կամուրջներ եւ կամուրջային անցումներ: Ընդհանուր առմամբ ճանապարհների բարեկարգման կամ նորոգման համար համայնքը 2018 թվականին նախատեսում է համայնքային բյուջեից տրամադրել 19400.00 հազար ՀՀ դրամ:

8.2 Ջրամատակարարում ու ջրահեռացում

Ջրամատակարարումը համայնքում իրականացվում է Համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպության (ՀՈԱԿ) միջոցներով: Խմելու ջուրը ռազմավարական ռեսուրս է, որի մատակարարման հետ կապված

շատ համայնքներում կան բազմաթիվ խնդիրներ: Այս ոլորտի հետ կապված խնդիրները կարգավորված են համայնքի 9 բնակավայրերից միայն 2-ում՝ Ռինդում և Աղավնաձորում: Մնացած բնակավայրերում խնդիրն առանձնակի լրջության է հասնում: Ազարակաձոր բնակավայրում առկա ոռոգման ջրի հետ կապված խնդիրների պատճառով շատ տնամերձերում օգտագործվում է բնակավայրի խմելու ջուրը՝ հանգեցնելով նրան, որ բարձրադիր տները ամբողջությամբ կամ գրեթե ամբողջությամբ զրկվում են խմելու ջրից: Արենիի Հին թաղամասերն օգտվում են Ախտայի այգիներ կոչվող հանդամասից բխող բնական հանքային ջրով, որը չի համապատասխանում խմելու ջրի ստանդարտներին, ուստի բազմաթիվ հիվանդությունների աղբյուր է հանդիսանում: Այս ջրից օգտվում է բնակավայրի գրեթե 1/3-ը: Հաշվի առնելով այս և բազմաթիվ այլ հանգամանքներ Արենիի համայնքապետարանը ՏԱՊ 2018-ով նախատեսում է ոլորտային ուղղության վրա ծախսել միայն տարեկան բյուջեի մասով 21850,00 հազ. ՀՀ դրամ և 35890.00 հազ. ՀՀ դրամ՝ պետական բյուջեի միջոցներով՝ որպես սուբվենցիա: 2018 Թվականի ընթացքում նախատեսվում է նաև հիմնանորոգել Արենի բնակավայրի Հին կամուրջը՝ պետական բյուջեի միջոցներով՝ ընդհանուր 37000.00 հազ. ՀՀ դրամի նախահաշվային բյուջեով:

Համաձայն Արենի համայնքի 2018 թ.-ի տարեկան բյուջեի քաղաքաշինության ոլորտում 2018 թ.-ին համայնքում նախատեսված է

1. Համայնքային բյուջեի միջոցներով իրականացնել 53300,00 հազ. ՀՀ դրամ ծավալով աշխատանքներ, այդ թվում՝
  - Ճանապարհների բարեկարգում՝ 19400,00 հազ. ՀՀ դրամ
  - Ջրամատակարարման ցանցի բարեկարգում՝ 21850,00 հազ. ՀՀ դրամ
  - Փողոցների արտաքին լուսավորության անցկացում՝ 2250,00 հազ. ՀՀ դրամ
  - Գնիշիկ բնակավայրում վարչական շենքի բարեկարգման ծախս՝ 500,00 հազ. ՀՀ դրամ
  - Բնակավայրային գերեզմանատան բարեկարգում՝ 2700,00 հազ. ՀՀ դրամ
  - Ազարակաձոր բնակավայրում հանդիսությունների սրահի վերանորոգում՝ 2500,00 հազ. ՀՀ դրամ, որից՝ 2500,00 հազ. ՀՀ դրամը՝ համայնքի ֆոնդային բյուջեից
  - Արենի բնակավայրում երիտասարդական կենտրոնի կառուցում՝ 2000,00 հազ. ՀՀ դրամ,
  - Արփի բնակավայրում սանհանգույցի կառուցում՝ 2100,00 հազ. ՀՀ դրամ, որից՝ 2100,00 հազ. ՀՀ դրամը՝ համայնքի ֆոնդային բյուջեից
2. ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներով՝ որպես սուբվենցիա հատկացվող գումարներն ուղղորդել ընդհանուր 35890,00 հազ. ՀՀ դրամ ծավալով աշխատանքների համաֆինանսավորմանը՝ 40% չափով՝ 14356,00 հազ. ՀՀ դրամ, որից.
  - Չիվա բնակավայրում խմելու ջրի ջրագծի նորոգման համար պետական բյուջեից՝ 3635,20 և համայնքային բյուջեից՝ 5452,20 հազ. ՀՀ դրամ:
  - Ելփին բնակավայրում խմելու ջրի ջրագծի նորոգման համար պետական բյուջեից՝ 3920,80 և համայնքային բյուջեից՝ 5881,20 հազ. ՀՀ դրամ:
  - Արենի բնակավայրում Ախտա խմելու ջրագծի նորոգման համար պետական բյուջեից՝ 6800,00 և համայնքային բյուջեից՝ 10200,00 հազ. ՀՀ դրամ:

Բացի ՀՀԶԾ-ով և ՏԱՊ 2018-ով նախատեսված բոլոր ծրագրերը, որոնք նախատեսված են իրականացնել համայնքի տարեկան և ֆոնդային բյուջեների հաշվին, կան մի շարք այլ ծրագրեր, որոնք իրականացվելու են արտաբյուջետային միջոցներով (դրամաշնորհներ, ներդրումներ և այլն):

Աղյուսակ 5. Արենիի ՀՀԶԾ-ով 2018թ.-ի համար կարիքների գնահատման և 2018թ.-ի ՏԱՊ-ում ընդգրկված ներդրումային ծրագրերի համադրումը քաղաքաշինության ոլորտում

Ոլորտը / ֆինանսավորման աղբյուրը	2018 թ.-ի կարիքների գնահատման արժեքը ըստ ՀՀԶԾ-ի	2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով նախատեսված իրատեսական բյուջե	ՏԱՊ-ի և ՀՀԶԾ-ի տարբերությունը (ճեղքվածք)
Քաղաքաշինություն	126190000	126190000	0
ՀՀ պետական բյուջե, այդ թվում՝	51356000	51356000	0
Մեփական միջոցներ			0
Վարկային միջոցներ			0
Միջազգային կազմակերպություններ և դոնորներ			0
Համայնքային բյուջե	74834000	74834000	0
Մասնավոր ներդրողներ			0
Այլ աղբյուրներ			0

9. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ, ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

9.1 Տեղական ինքնակառավարում և ապակենտրոնացում

Տարածքային կառավարման բաղադրիչի նպատակն է բարելավել պետական կառավարումը համայնքում՝ ապահովելով համայնքապետարանի, բնակավայրերի վարչական կազմի, տարբեր միությունների և կազմակերպությունների տեղական կառույցների, համայնքապետարանի բոլոր բաժինների գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը: Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է ապահովել համայնքապետարանի տեղեկատվական և կառուցվածքային կառավարչական համակարգերի կատարելագործումը, բարձրացնել համայնքապետարանի, բնակավայրերի և տարածքային այլ կազմակերպությունների ծառայությունների համագործակցության մակարդակը, հստակեցնել, պարզեցնել և արդյունավետ դարձնել համայնքապետարանի կողմից բնակավայրերին տրամադրվող մեթոդաբանական օգնությունը, որը հնարավորություն կտա հաշվի առնել բնակավայրերի կարիքները և նրանց տրամադրել անհրաժեշտ մեթոդական, գործնական օգնություն, որը պայմաններ կստեղծի համայնքապետարանի ավելի համակարգված գործունեության համար: Կառավարման տեսանկյունից կարևոր է նաև շարունակել իրականացնել համայնքապետարանի աշխատակազմի համայնքային ծառայողների վերապատրաստումները և ատեստավորումները, ձեռնարկել միջոցներ համայնքապետարանի գործունեության թափանցիկությունն ու հրապարակայնությունն ապահովելու, ինչպես նաև համայնքի զարգացման պլանավորման բնագավառում հանրային ու հասարակական սեկտորների հետ գործակցության ուղղությամբ, ակտիվացնել համայնքային տարբեր խորհուրդների դերը՝ նկատի ունենալով, որ կազմավորված խորհուրդները լուրջ դեր են ստանձնում համայնքապետարանի և բնակչության միջև անմիջական կապ հաստատելու տեսանկյունից: Անհրաժեշտ է ապահովել համայնքի կազմի մեջ մտնող բոլոր բնակավայրերը և համայնքապետարանի բոլոր բաժինները համակարգիչներով և ինտերնետ կապով: Համայնքապետարանի գործունեության թափանցիկության համար օգտագործել Համայնքի կառավարման տեղեկատվական համակարգի (ՀԿՏՀ) հնարավորությունները, աշխատանքներ տանել համայնքապետարանի և համայնքի կազմի մեջ մտնող բնակավայրերի միջև էլեկտրոնային կապի որակի բարձրացման ուղղությամբ, շարունակել համայնքապետարանում էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառությունը՝ ՀԿՏՀ-Mulberry համակարգի միջոցով: Պետք է շարունակել օգտագործել սոցիալական ցանցերի (www.facebook.com) ընձեռած հնարավորությունները համայնքապետարանի

աշխատանքների լուսաբանման ուղղությամբ: Արենիի համայնապետարանում արդեն ներդրված է ավագանու նիստերի առցանց հեռարձակման համակարգը:

ՏԻՄ գործունեության արդյունավետության տեսանկյունից կարևոր է նաև ապահովել քաղաքացիական հասարակության մասնակցությունը հանրային կարևորություն ներկայացնող ծրագրերի քննարկման, մշակման, իրականացման և մոնիտորինգի գործընթացներում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեությունը հատկապես լուրջ դժվարությունների է հանդիպում փոքր բնակավայրերում, որտեղ առավել ցածր մակարդակի վրա են գտնվում բյուջեների հավաքագրման ցուցանիշները, 2018թ.-ի ՏԱՊ-ի ամենակարևոր խնդիրներից մեկը տեղական եկամուտների հավաքագրման աճի ապահովումն է:

Համայնքային ծառայության համակարգի կայունությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է շարունակել իրականացնել համայնքային ծառայողների վերապատրաստումները, որոնք պետք է հիմնականում ուղղված լինեն կառավարման հմտությունների ու ունակությունների բարձրացման, ՏԻՄ-երի կողմից ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների կիրառման կարողությունների զարգացմանը, ինչպես նաև բյուջետավարման, համայնքային և մարզային զարգացման պլանավորման, մոնիտորինգի և գնահատման, ինչպես նաև բնակչությանը որակյալ ծառայությունների մատուցման բնագավառներին :

2018 թ.-ին անհրաժեշտ է լուրջ ուշադրություն դարձնել համայնքային բյուջեների կազմման, բյուջեների կատարման տարեկան հաշվետվությունների հաստատման հրապարակայնության գործընթացի վրա, հաշվի առնելով տեղական ինքնակառավարմանը բնակիչների մասնակցության համար հանրային բաց լսումների և (կամ) քննարկումների կազմակերպման և անցկացման ժամանակ առկա հիմնախնդիրները, համայնքի բնակչության ցանկությունները և իրականացնել քաղաքացիների մասնակցության խթանմանն ուղղված փորձնական ծրագրեր: Հաշվի առնելով այն իրողությունը, որ դեռևս ձևավորված չէ բնակչության ակտիվ մասնակցությունը համայնքների հիմնախնդիրներ քննարկման և հաստատման գործընթացում, նպատակահարմար է համայնքի տարածքում գոյություն ունեցող առավել ակտիվ հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությունը ՏԻՄ կողմից կայացվող որոշումներին:

9.2 Քաղաքացիական հասարակություն

Քաղաքացիական հասարակության կայացման ու որոշումների ընդունման գործընթացում բնակչության և քաղաքացիական ակտիվ խմբերի մասնակցության ապահովման, կառավարման գործընթացներում հասարակության տարբեր խավերի մասնակցությունը համայնքային և բնակավայրային զարգացման ծրագրերի մշակման և իրականացման, բնակավայրերի վարչական ղեկավարների մասնակցային գործընթացները արդյունավետ համակարգելու կառավարչական հմտությունները զարգացնելու, տարածքային և տեղական ինքնակառավարման մարմինների առավել թափանցիկ գործունեությունն ապահովելու նպատակով, համայնքապետարանի աշխատակազմի, բնակավայրերի վարչական ղեկավարների, համայնքի հասարակական կազմակերպությունների ջանքերով 2018 թ.-ի ընթացքում նախատեսվում է շարունակել իրականացնել հետևյալ միջոցառումները

- Համայնքապետարանի ֆեյսբուքյան պաշտոնական էջի միջոցով պարբերաբար հաղորդումներ հեռարձակել՝ ներկայացնելով համայնքապետի, համայնքապետարանի և համայնքային ենթակայության կազմակերպությունների գործունեությունը, գոյություն ունեցող հիմնախնդիրները և իրականացվող ծրագրերը, պարբերաբար հրապարակել առավել լայն կիրառություն ունեցող օրենքներն և նորմատիվ իրավական ակտերը, դրանցում կատարվող փոփոխությունները՝ տալով պարզաբանումներ և մեկնաբանություններ:

- Պարբերաբար և համակարգված ձևով կազմակերպել մարզպետի, նրա տեղակալների և

համայնքապետարանի բոլոր բաժինների պատասխանատուների այցելությունները համայնքներ, որոնք պետք է ուղեկցվեն համայնքի բնակչության հետ հանդիպում-քննարկումներով, որոնց ժամանակ <<դեմ առ դեմ>> սկզբունքով համայնքի պաշտոնատար անձանցից բնակչությունը հնարավորություն կունենա ստանալ անհրաժեշտ տեղեկատվություն և բացատրություններ:

- Արենիի համայնքապետարանի ֆեյսբուքյան պաշտոնական էջով կազմակերպել համայնքի ավագանուն նիստի ուղիղ եթերով հեռարձակումներ՝ հանրությունը հնարավորություն ընձեռնելով իրենց հուզող հարցերի քննարկումներին և որոշումներին ուղիղ կապով մասնակից լինելու:
- Համայնքի զարգացման ծրագրի իրականացման ընթացքի, ինչպես նաև համայնքի տարածքում պետական բյուջեի և միջազգային տարբեր կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերի մասին ինֆորմացիա տարածել ինտերնետային կայքէջի և սոցիալական ցանցերի միջոցով:
- Պարբերաբար իրականացնել համայնքապետարանի ինտերնետային կայքէջի և ֆեյսբուքյան պաշտոնական էջի թարմացման աշխատանքներ, հանրային իրազեկման նպատակով կայքում տեղադրել Համայնքապետի ու համայնքի ավագանու որոշումներն ու կարգադրությունները:
- Ուշադրություն դարձնել գյուղապետարաններում և համայնքի բնակչության համար առավել տեսանելի վայրերում տեղեկատվական ցուցատախտակների առկայությանը, համայնքի ղեկավարի և համայնքի ավագանու որոշումների վերաբերյալ համայնքների բնակչությանը իրազեկելու նպատակով մեկական օրինակ փակցնել գյուղապետարաններում առկա տեղեկատվական տախտակներին և հանրության համար առավել մատչելի վայրերում:
- Տարվա ընթացքում ըստ անհրաժեշտության հրապարակել բոլոր այն որոշումները, որոնք վերաբերում են պետության կամ միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող սերմացուների, վառելիքի, պարարտանյութերի և այլ նյութերի բաշխմանը:

10. ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՊԵՐ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ ԵՎ ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅՈՒՆ

10.1 Արտաքին կապեր

Արտաքին կապերի բնագավառում Արենի համայնքում 2018 թ.-ին նախատեսվում են հետևյալ աշխատանքները, ուղղված մարզի սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը:

ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքի և Ֆրանսիայի Պրովանս Ալպեր Լազուրի Ափ ռեգիոնի Բանդոլ համայնքի միջև կնքված համագործակցության համաձայնագրի կամ գործողությունների պլանի շրջանակներում կիրականացվի ֆրանսիական պատվիրակության եռօրյա այց Արենի համայնք, որի շրջանակներում կուսումնասիրվեն Արենիի զբոսաշրջային ռեսուրսներն ու դրանց զարգացման հնարավորությունները:

10.2 Միջազգային կազմակերպություններ

Արենի համայնքը կշարունակի համագործակցությունը Բնության համաշխարհային հիմնադրամ (WWF-Հայաստան), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Միջազգային զարգացման գործակալություն (ԱՄՆ ՄԶԳ, USAID), Սմիթսոնյան ինստիտուտ, Fuller և մի շարք այլ միջազգային կազմակերպությունների և հիմնադրամների հետ: 2018 թ.-ին Արենի համայնքը կշարունակի համագործակցությունը վերը նշված կազմակերպությունների հետ համայնքի սոցիալ-տնտեսական կյանքի զարգացման համար:

10.3 Հիմնադրամներ

Կշարունակվի համագործակցությունը <<Areni Fest Foundation>>-ի և <<Խաղողագործության և գինեգործության հիմնադրամի>> հետ ամենամյա <<Արենի գինու փառատոնի շրջանակներում>>: Փառատոնն անց է կացվում ամեն տարի՝ համայնք բերելով շուրջ 20.000 զբոսաշրջիկների և հայաստանցիների: Փառատոնը լուրջ ազդակ է հանդիսանում տարածաշրջանի զբոսաշրջային կյանքի ակտիվացման և զարգացման տեսանկյունից:

10.4 Զբոսաշրջություն

Զբոսաշրջությունը Արենի համայնքի համար ոլորտային գերակա ուղղություն է: Ինչպես սույն ՏԱՊ-ի 2-րդ գլխում նկարագրված է, Արենի համայնքի մի շարք բնակավայրեր ունեն տարածաշրջանը Հայաստանի ամենաայցելվող վայրերից մեկը դարձնելու համար լուրջ ներուժ:

Նոր կազմավորված բաժնի 2018 թ.-ի ՏԱՊ-ով սահմանված անելիքներն են՝

- Ուսումնասիրել և վեր հանել ոլորտային խնդիրները, մշակել դրանց լուծման տարբերակները
- Կազմել քայլքային տուրիզմի զարգացման ռեսուրսները
- Ուսումնասիրել և վեր հանել Արենի համայնքում հյուրատների քանակը, միաժամանակ առավելագույն քանակի հյուր ընդունելու հզորությունը
- Ուսումնասիրել և մշակել տուրիզմի հետագա զարգացման ուղղությունները
- Իրականացնել 2018 թ.-ին համայնքի տարածքում տուրիստների տեղափոխում իրականացնող անձանց և մեքենաների հաշվառում
- Մերտ համագործակցություն իրականացնել համայնքի տարածքում գործող զբոսաշրջային վայրերի և կազմակերպությունների հետ, ըստ մշակված ձևի՝ կազմել և համայնքի ղեկավարին ներկայացնել տարածաշրջան այցելած զբոսաշրջիկների թվի մասին հաշվետվություն:
- Մասնակցել ՀՀ-ում իրականացվող տարբեր կոնֆերանսների, սեմինարների, ընդարձակել համագործակցությունը միջազգային և տեղական կազմակերպությունների, տուրիստական գործակալությունների և տարբեր բարեգործական ու ներդրումային կազմակերպությունների հետ
- Մասնակցել Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովին՝ հաշվի առնելով Ֆրանսիական Բանդոլ քաղաքի և Արենիի քույրացման համաձայնագիրը: Գագաթնաժողովը 2018 թ.-ին առաջին անգամ անց է կացվելու Հայաստանում:
- Կազմակերպել կամ աջակցել տարբեր սեմինարների, փորձի փոխանակման դասընթացների կազմակերպմանը, նպաստել համայնքի բնակիչների ակտիվ մասնակցությանը դրանց: Սեմինարների ուղղվածությունը մշակել դեպի էկոտուրիզմի, էքստրեմալ տուրիզմի, քայլքային տուրիզմի և գինու տուրիզմի ուղղությունները
- Նպաստել ազգային երգ ու պարի, խաղերի, ավանդական տոների (Վարդավառ, Տեառն ընդառաջ, Խաղողօրհնեք և այլն) կազմակերպմանն ու անցկացմանը
- Ուսումնասիրել, մշակել և հնարավորության դեպքում տպագրել Արենի բազմաբնակավայր համայնքի բոլոր բնակավայրերին յուրահատուկ ազգային կերակրատեսակները և տարածել դրանք
- Արենի բնակավայրի Երևանյան մայրուղու վրա գտնվող գինու վաճառակետերի համար մշակել նոր մոտեցում, որպեսզի դրանք գան մի տեսքի և իրականացնեն գինու ազնվածին մշակույթին ավելի մոտ սպասարկում
- Մոտեցում մշակել, ըստ որի համայնքի կազմի մեջ մտնող բնակավայրերի առնվազն զլխավոր փողոցներն ու զբոսաշրջիկների կողմից առավել այցելվող վայրերը լինեն մաքուր, բարեկարգ վիճակում
- Կազմակերպել համայնքի կազմի մեջ մտնող բարձրադիր բնակավայրերից որևէ մեկում (Ելփին, Խաչիկ, Գնիշիկ) գյուղական ձմեռ միջոցառում, նշել Մոմիկ ճարտարապետին նվիրված օր՝ այն

նշելով Ուլգյուր գյուղատեղիում: Մշակել նոր միջոցառումներ՝ նվիրված տարբեր օրերի և, որոնք հատկանշական են որևէ բնակավայրի

- 2018 թ.-ին նախատեսված 3 փառատոններին (Ռինդի օր, Արենի գինու փառատոն, Խաչիկի գաթայի փառատոն) ցուցաբերել ակտիվ մասնակցություն՝ իր վրա վերցնելով կազմակերպչական աշխատանքների պատասխանատվությունը:

Ստորև ներկայացված են Արենիի տարածաշրջանի առավել հայտնի պատմաճարտարապետական կոթողները և զբոսաշրջային կենտրոնները.

- **Արենի 1 քարանձավ (Թռչունների քարանձավ)** – Գտնվում է Արենի համայնքի Արենի բնակավայրում: 2010 թ-ին այստեղ հայտնաբերվեց աշխարհի ամենահին կոշիկը (5500 տարեկան): 2011 թ-ի հունվարին այստեղ հայտնաբերվեց նաև աշխարհի առաջին գինեգործարանը (6000-6100 տարեկան), իսկ 2011 թ-ին՝ մ.թ.ա. 3900 թ-ին վերագրվող կանացի ծղոտե կիսաշրջագեստ:
- **Նորավանք** – Գտնվում է Արենի համայնքի Արենի բնակավայրում՝ կենտրոնից 9 կմ. հեռավորություն վրա: Հայ առաքելական եկեղեցու վանքային համալիր է, որը կառուցվել է 1339 թ.-ին միջնադարի հայտնի ճարտարապետ-մանրանկարիչ Մոմիկի կողմից: Նորավանքը հանդիսանում է Հայաստանի ամենաայցելվող տուրիստական վայրերից մեկը:
- **Արենիի սբ. Աստվածածին եկեղեցի** – Գտնվում է Արենի համայնքի Արենի բնակավայրում: Ըստ եկեղեցու արևմտյան մուտքի արձանագրության, կառուցվել է Սյունյաց արքեպիսկոպոս Հովհաննես Օրբելյանի կողմից 1321 թվականին, ճարտարապետն է Մոմիկը: Եկեղեցուն կից եղել է Օրբելյան իշխան Տարսայիճի ապարանքը: Եկեղեցու շուրջը պահպանված է մինչև ուշ միջնադար թվագրվող Արփա գյուղի կիսագետնափոր տների մնացորդները: Այժմ տարածքը ծառայում է որպես գերեզմանոց Արենի գյուղի համար:
- **Մազելի քարանձավ կամ Մազելանի քարանձավ** – կարստային քարանձավ է Վայոց ձորի Արենի համայնքի, համանուն բնակավայրի Ուփի ձորում, Նորավանքի ձոր տանող ճանապարհի 2-րդ կմ-ին: Մազել անունից բացի հայտնի է նաև Մազիլ անունով: Կոչվել է որսորդ Մազելան Առաքելյանի անունով, ով 1980 թվականին որսին հետևելով գտել է քարանձավը: Հայաստանի ամենամեծ քարանձավներից է: Ուսումնասիրված է մինչև 1,7 կմ խորությունը: Ունի բազմաթիվ ճյուղեր, որոնք դեռ ուսումնասիրված չեն: Այստեղ քարանձավում ապրում են չղջիկների ութ տեսակ, որոնցից վեցը գրանցված են Հայաստանի կարմիր գրքում:
- **Հրասեկաբերդ** – Չուսումնասիրված բերդ է Վայոց ձորի Արենի համայնքի Արենի բնակավայրում, որը քայլարշավային տուրիզմի հրաշալի ռեսուրս է: Կոչվում է իր կառուցողի՝ Հրասեկի անունով: Տեղացիները մի շարք անուններով են դիմում բերդը՝ Հրաշկաբերդ, Հրաշքաբերդ, Ճգնավորի բերդ, Հրաշակաբերդ: 12-րդ դարում Հրասեկաբերդին տիրել են սելջուկյան թուրքերը: XIII դարի սկզբին Իվանե աթաբեկն այլ կալվածքների հետ Հրաշակաբերդը հանձնել է Լիպարիտ Օրբելյանին, որը նշանակվել էր Սյունիքի կողմնակալ իշխան: Հրասեկաբերդի ավերակները պահպանվել են մինչ օրս:
- **Ամաղու** – Գյուղ է Հայաստանի Հանրապետության Վայոց ձորի մարզում, Արենի գյուղից 12 կմ հարավ-արևմուտք, Գնիշիկ գետի ձախ ափին: Այսօր գյուղը բնակեցված չէ, միայն մնում են նախկին գյուղատեղիի ավերակները: Տարածքը հանդիսանում է քայլարշավային տուրիզմի հրաշալի ռեսուրս: Կարելի է մշակել գյուղատեղիից մինչև Նորավանքի վանական համալիր ընկած քայլարշավային ուղի:

- **Սպիտակ վանք (Ակքիրիսա)** – Դեռևս չուսումնասիրված ժայռափոր եկեղեցի է՝ շրջապատված հրաշալի բնությամբ: Ուստի լուրջ ռեսուրս է քայլքային տուրիզմի զարգացման համար: Գտնվում է Արենի համայնքի Ռինդ գյուղի մոտ:
- **Մոզրովի քարանձավ** – Գտնվում է Արենի համայնքի Մոզրով գյուղ (Գնիշիկ բնակավայր) տանող ճանապարհի աջ կողմում: Այն բացվել է ճանապարհաշինարարական աշխատանքների ժամանակ: Քարանձավը խորանում է ավելի քան 300 մ: Հսկայական սենյակներում ամենուրեք վերնից ու ներքևից ցցված են մեծ քնակությամբ շթաքարեր: Ունի քայլքային տուրիզմի զարգացման ներուժ:
- **Արջերի քարանձավ** – Գտնվում է Արենի համայնքի Արփի բնակավայրից ուղիղ գծով 3 կմ հեռավորության վրա: Քարանձավը գրեթե ամբողջությամբ ձևավորված է կալցիումի կարբոնատով, ինչի հետևանքով առաջացել են բազմաթիվ ու բազմապիսի ստալակտիտներ (շթաքարեր) ու ստալագմիտներ (պտկաքարեր): Ունի քայլքային տուրիզմի զարգացման ներուժ:
- **Ջրովանք** – Ջրաերկրաբանական բնության հուշարձան է Հայաստանի Հանրապետությունում, որը աղբյուր է: Բնության հուշարձանը գտնվում է Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքի Արփի գյուղից 3 կմ հարավ-արևելք, Արփա գետի ձախ վտակի Ջրովանք գետակի ակունքում: Ունի քայլքային տուրիզմի զարգացման ներուժ:
- **Գնիշիկ** - Գյուղ է Հայաստանի Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքում, Արփա գետի ձախակողմյան վտակ՝ Գնիշիկ գետի ակունքների մոտ: Բարձր դիրքի շնորհիվ (2020 մ. ծովի մակերևույթից) ունի բարեխառն կլիմա ձմռանը մեղմ է, բայց ձյունատատ, ամռանը զով է: 13-րդ դարում գյուղը հանդիսացել է Օրբեյան իշխանական տան ամառանոցը: Այստեղ կան պահպանված 9-13-րդ դարերի եկեղեցին, մատուռները, ջրաղացները: Այս հասկությունների շնորհիվ ունի էկոտուրիզմի զարգացման հրաշալի հնարավորություն:
- **Արենի** – Գյուղ է Վայոց ձորի մարզի Արենի համայնքում: Հանդիսանում է համայնքի կենտրոնը: Հայտնի է արդեն իսկ աշխարհահռչակ Արենի տեսակի խաղողով և դրանից ստացված գինով: Ունի տուրիզմի բազմաթիվ տեսակների զարգացման լուրջ ներուժ: Գինու տուրիզմի Հայաստանի առաջատարն է:
- **Ուլգյուր** – Գյուղատեղին գտնվում է Արենի համայնքի Աղավնաձոր և Ռինդ գյուղերի միջև: 2004 թվականին կատարված պեղումների արդյունքում այստեղ հայտնաբերվել են Մոմիկի ծնողների՝ Գրիգորի և Ավթալի, եղբոր, հարսի, նրանց զավակների ու այլ ազգականների տապանաքարերը: Ուլգյուրում մինչև այժմ կանգուն են Աստվածածին եկեղեցու պատերը, որի շուրջ կա գերեզմանոց, կանգուն խաչքարեր, որոնք մահարձաններ են: Նրանցից մեկը պատկանում է Մարգիս Երեցին: Մոմիկի մոր և քրոջ գերեզմանները գտնվում են եկեղեցու բակում: Գյուղատեղում կա երկու գերեզմանոց, որոնցից փոքրը պատկանում է 10-14-րդ, իսկ մեծը՝ 15-18-րդ դարերին: Գյուղատեղի գերեզմանատանը պահպանվում է Մոմիկի որդու՝ Ասկանդրի խաչքարը: Վերին Ուլգյուր գյուղատեղիի մյուս՝ Մբ. Ստեփանոս եկեղեցուց, որը թվագրվում է 13-րդ դարին, պահպանվել են միայն հիմնապատերը: Ենթադրվում է որ այստեղ է նաև Մոմիկի գերեզմանը: Իր գեղեցիկ տեսարաններով հրաշալի ուխտատեղի կարող է հանդիսանալ թե տեղացի և թե օտարերկրյա ուխտավորների համար:

Արենի համայնքը հարուստ է բազմաթիվ այլ տեսարժան վայրերով, տարբեր ուխտատեղիներով, բազմաթիվ ասքերով և ավանդազրույցներով: Ոլորտի պատասխանատուների պարտականությունն է հավաքագրել, ի մի բերել այս ամբողջ ինֆորմացիան, ստեղծել լուրջ հարթակ գովազդի և փիառի համար, որպեսզի համայնքը կարողանա օգտագործի իր իրական ներուժն ու բռնի զարգացման և առաջընթացի ուղին: